

Meseeposz Toót-Holló Tamás:
A garabonciás könyve.
Üsse kő, Napkút Kiadó,
Bp., 2012.

Vannak könyvek, amelyeknek a megközelítéséhez nem elegendő az irodalomkritika, az irodalomtörténet-írás szakszó-arszenálja. Nem lehet a szerzőt kanonizálni, nem lehet az irodalom immanenciáját emlegetni, a referenciák előcíbalásával is homokpadra futna a jegyzet-író, az önreflexivitás, az intertextualitás úrsiklója is használhatatlan. Bizonyos munkákat csupán olvasni lehet. Ilyen szerző Toót-Holló Tamás (a fülszöveg szerint „több néven is közreadott már műveket”), s meseeposzának címe: *A garabonciás könyve. Üsse kő.*

De már a műfaji meghatározás, mármint a meseeposz is fiaszó, hisz Toót-Holló erről is gondoskodott: „Mámmor, mágia, magasság” az, amit ő ír. Egy kiragadott rész, jól megválasztott idézet talán segít eligazodni a végtelen dzsungelben, eljuttat a megértés kapujáig: „Mert az Izzó Parazsak Földje volt a naposholdas paripák legelője. Ezért kellett hegyek mélyére bújnunk a legelők izzó forrósága elől, de ezért is telhetett örömünk abban, hogy egy-egy naposholdas paripa a szemünk láttára telt el parazsakkal. Ahogy aztán jót habzsolnak a parázsból, s jót kortyoltak a tűzlángból, örömeikben máris csillagokat rúgattak le egymással az égről. Miután hulló csillagok táncolták ki magukat a hetedik égen, visszamentünk a barlang szájától a Dübörgő Hegy gyomrának kincsei közé. Hogy a hulló gyémántok tánca után az aranyló arany rögeinek fénye is szemet szúrhatson, ha már úgy esett, hogy a fények égi futása is csak rendet teremtett. Hogy ami fent van, az legyen újra lent is. Hogy akinek a Nap az apja s Hold az anyja, azt a szél hordozza méhében, amíg a Föld táplálja.”

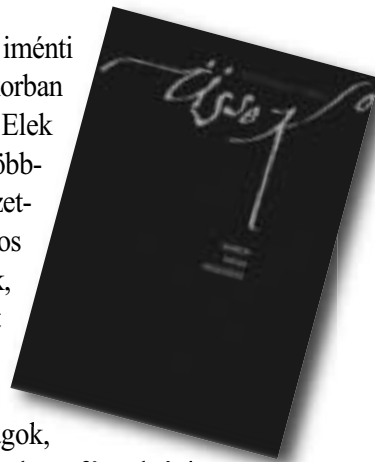
Olvasó legyen a talpán, aki több mint ötszázötven oldalon követni tudja Toót-Holló Tamást anélkül, hogy figyelme lankadna. De megtörténhet az ellenkezője is, mégpedig az, hogy ez a mágikus szürrealista szövegfolyam olyan izgalomba hozza a bátor vállalkozót, úgy elbűvöli, hogy feloldódik abban, mint az ópiumszívó a pipafüstben, társszerzővé válik, s bekalandozza a mesék, a mitológiák mélységeit és magasságait. Tételezzünk fel hát egy ilyen megszállott olvasót, egy vajt fülű stilisztát, egy nyelvben, versmuzsikában gyönyörködőt, aki nem az ész száraz logikájával, hanem a rajongó lélek, az irodalommal dúsított fantázia segítségével vág neki a szövegtengernek.

Mert miről is szól az iménti részlet? Azt már gyerekkorban megtanultuk Benedek Elek meséiből (Toót-Holló többször hivatkozik rá jegyzetanyagában), hogy a táltos paripák parazsat esznek, lángot isznak, csillagot rúgnak patkójukkal, de itt kiegészül a klasszikus mese, hulló csillagok,

hulló gyémántok táncolnak, „a fények égi futása” teremt rendet, a Nap és a Hold fiát, lányát „a szél hordozza méhében”. Itt, ebben érhető tetten Toót-Holló Tamás módszere. Nem is módszere, hanem mágiája. Mindent elmozdít a helyéről, minden népmesei, mondai, mitológiai elemet kibővíti, ellát gyönyös pártával, hímes tojások kacskaringós cirádáival, kínai lampionok sárkányrajzaival, az életfa ezer csodájával, de ez is kevés, egyberántja azt, amit egykoron különválasztott a Teremtő (természet), helyet cserél vagy egybeolvad a föld az éggel, a fény a sötétséggel, összekeverednek a föld jámbor lakói Csodaország bűbájos vagy félelmetes lényeivel, s mindezt nem eseménysorok elmondásával, nem eseménycsomók bogozásával éri el, hanem a zengő nyelvvel, vagy inkább a hangokkal. „Mert a hangok már túl vannak a szavakon” – olvassuk a pergamenlapot utánzó borítólap belső oldalán.

Bizony, ehhez a teljesítményhez nem elég a prózaírói szorgalom, még a mesélő talentum is kevés, ide bűbájosság, ördögösség kell, olyan révület, amivel sámánjaink, táltosaink, középkori garabonciásaink rendelkeztek. Ezeknek az egyenesági leszármazottja Toót-Holló Tamás, a nyelv, a ritmus, a zene megszállott varázslója, vajákosa, bűvésze, prikulicsa.

Mindezek ellenére sem állítható, hogy légüres térben keletkezett az *Üsse kő*. Ha figyelmesen olvassuk el a fejezetek bő jegyzetanyagát (nem szabad átugorni!), ámuldozva kapkodhatjuk a fejünket: Lao-ce, Csuang-ce, *A Prédikátor könyve*, Friedrich Nietzsche, *Kalevala*, *Lukács evangéliuma*, a *Cantata Profana*, sok, nagyon sok magyar népmese, ugyanannyi népdal, ballada, rockzene-szövegek, Weöres Sándor, Nagy László, József Attila, Pilinszky János költészete az a médium, amely körülveszi, amely nem engedi kiszáradni ezt a szökőkút erejű buzogást. Sok a vendégzöveg, de annál is gyakoribb az áthallás, az allúzió, az összeölelkezés, és ebben nem ismer korlátokat Toót-

Holló, a germán mitológia ugyanúgy benne van színes szövetében, mint a kelet-európai írott és íratlan költészet, az ázsiai, főleg kínai nagy töprengők gondolatfoszlányai, az amerikai rockzene dübörgése stb.

Játszik a formával is. A nagy szövegtest próza, de átcsap versbe, itt-ott makámába, vagyis rimes prózába, máshol a ballada szaggatott, kihagyásos ritmusa a vezérszólam.

Abban is szabados, rendhagyó szerző Toót-Holló Tamás, hogy bizonyos részeket nem tipográfiai, hanem kézzel írott betűkkel ír, a kódexíróink gótikus zsinórirását utánozza, amivel nem kis gondot okozhatott kiadójának, a Napkútnak. Borítólapon is kettő készült, az egyik hollófekete piros cirádákkal, ez a mágusok színe, a másik – a már említett – pergamenlap-utánpótlás kéziratos szöveggel. Ráadásul a Napkút felelős kiadója, Szondi György olyan művészfotó sorozattal lépett elő társszerzőnek, amely külön tanulmányt érdemelne. Sziklák, fatörzsek, koronák ágaboga, kőgörgetegek, hegyi patakok, vízesések, szakadékok, gyökerek, az ég bizarr fényei, falevelek, jégkristályok: az őstermészet minden csodája.

A középkor nemcsak írásképből van jelen, az *Üsse kő* szerzője bátram archaizál, sokhelyütt a jelenkori nyelvhelyesség szabályait is felrúgva. Vissza-visszatérő motívuma a regősének valamelyik szövegrésze, ritmusa, hisz ő, Toót-Holló is regős, XXI. századi rítusénekes. Sok helyütt ütempárokból építkeznek, s akárcsak a dunántúli vagy erdélyi regős énekekben a ritmus nem mindig alkalmazkodik a szöveghez, különválva lesz domináns tényező.

Tucatnyi mottót illesztett a könyv kezdőoldalaira, olyan szövegeket, amelyek a címben szereplő kő misztériumát variálják, magyarázzák. Régi motívum ez, ide kívánczok kiegészítésképp egy XVI. századi versszerű vajákolás. Gosztonyi János nevű humanista jegyezte fel 1520 körül az úgynevezett *Szelestei ráolvasást*:

*Erdőn jár vala lebeke tárgy,
Béka vala ekéje,
Kígyó vala ostora,
Szánt vala kevet,
Vet vala kevecset.*

Toót-Holló Tamás is követ szántott ki, s kavicsot vetett el. De aki szelet vet, vihart arat – idézhetjük az ismert közmondást –, ő is a hangok, szavak, szószervezetek, töredékes vagy jól megszerkesztett mondatok szökőhullámát idézte elő.

S még egy adalék: Székelyudvarhely eldugott, kicsi falvaiban még ma is mondják öreg, babonás asszonyok, ha rossz hírt hallanak: „Pü, pü, kő fülbe járjon.” Bűvös erő van a kőben, nem ok nélkül építettek abból oltárt, csiszolták nyakékba, pecsétgyűrűbe; a mesékben a bűvös kő megsúrolásával szellemet lehet előidézni, a bölcsek követ keresték az alkimisták, Salamon királyét is emlegetik a régi írások... Hogyne lenne mítosza, mikor évmilliók folyamán semmi más nem jutott el hozzánk a világegyetemből, csak a kő? Tudósok állítják, a meteoritok becsapódásai nélkül nem keletkezett volna szerves anyag, nem jött volna létre az élet planétánkon. Több nép a transzcendentális világ üzenetének tartotta, világvallások jöttek létre, a zsidóság szent frigyládájában őrizte a kőtáblákat, amelyre Jahve a *Tízparancsolatot* írta.

Ezek után okkal csomósodik össze kérdéshalmaz az olvasóban: kortársunk-e Toót-Holló Tamás, vagy pedig olyan alkotó, aki szándékosan visszalépett az időben néhány évszázadot? Előre száguld paraszat habzó, lángot szűrűsölő paripáján, vagy visszafelé? A jövő felé száguld posztmodern, rockzenét imitáló szövegeivel, vagy az elmúlt évszázadok nyelvi, költészeti, népzenei kultúráját menti? Nehéz ezekre a kérdésekre válaszolni, bizonyára mindkettőt cselekszi. Toót-Holló Tamás mindenekelőtt létmagyarázó, a lét titkait firtató művész, emiatt teljesen mindegy, hogy eszköztárával a garabonciásokra, a bűbajosokra, a mágusokra emlékeztet-e, vagy a – posztmodernekre. Így, csak ennek tudatában fejthető meg a szólásmonda-cím is: üsse kő, hullhatnak mennykővek, zúdulhat kőlavina, a lét alaptörvénye kemény és örök, mint a kő.

A fejezetcímek ikerszavai is árulkodnak a szerzőről. Számára játék a nyelv, szó sincs arról, hogy annak elsősorban gondolatokat, eszméket, érzelmeket kell közvetítenie, emiatt sorolható a posztmoderneknak táborába: *Ággal-boggal, Ízig-vérig, Úton-útfélen, Sebbel-lobbal, Hébe-korba (!), Szegről-végről, Híre-hamva, Térülve-fordulva, Lépten-nyomon, Színében-javában, Folyton-folyvást, Telis-tele.* És éppen itt, a hangon, szavakon, trópusokon, szöveghalmazokon túllépve, a mondatot mint nyelvtani egységet vizsgálva kerülhet szembe – ha bogaras az olvasó – a szerzővel. Sok a kihagyásos szerkezet és a fokozás, az elvontság érdekében gyakran feláldozza a közérthetőséget. De ebben a fenyegető nagyot akarásban manapság nincs egyedül a világirodalomban.

Hegedűs Imre János